

До спеціалізованої вченої ради

Д 41.086.06

у Національному університеті «Одеська
юридична академія»

(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дор., 23)

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук,
доцента Атаманової Наталі Віталіївни на дисертацію**

Чередника Романа Вікторовича

**«Юридичні технології підтвердження чинності документів у
приватній та публічній сферах»,**

**поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень**

Актуальність теми дисертації зумовлена суттєвими трансформаціями, які відбуваються сьогодні у сфері правового регулювання під впливом інтеграційних процесів і глобалізації. Посилення взаємозалежності країн на міжнародному рівні, а також стрімкий розвиток технологічної складової суспільного життя ставлять перед юридичною наукою нові вимоги, що стосуються необхідності переосмислення традиційних категорій і механізмів правового регулювання. У цьому контексті актуалізується дослідження проблематики, пов'язаної з комплексним теоретико-правовим аналізом юридичних технологій здійснення такого виду легалізації як підтвердження чинності документів.

У зазначеному аспекті, слід погодитися із дисертантом, що «вдосконалення юридичних технологій підтвердження чинності

документів, підписів, печаток і штампів, що їх скріплюють, є необхідним задля здійснення належної легалізації та надання юридичної сили документам для їх офіційного визнання в межах держави або за кордоном» (с.1 автореф.).

Важливість обраної тематики підсилюється також недостатнім ступенем дослідженості теоретико-методологічних засад застосування юридичних технологій підтвердження чинності документів як комплексного поняття, що поєднує юридичну теорію з практикою. Необхідність підвищення ефективності правового регулювання в умовах сьогодення вимагає удосконалення теоретичних і практичних засад юридичних технологій. Досі не вироблено єдиної, загальновизнаної концепції юридичних технологій як правової категорії, що охоплює сучасні правові явища у їхній комплексній взаємодії. Тому дисертаційне дослідження спрямоване на усунення, в тому числі і цих наукових прогалин, створення теоретичного підґрунтя для подальших досліджень, а також на підготовку рекомендацій, що сприятимуть підвищенню якості правотворчості та правозастосування в Україні.

З іншого боку, підтвердження чинності документів як різновид легалізації, є ключовим юридичним механізмом, що забезпечує функціональну сумісність української правової системи з правовими системами країн ЄС. Його належне нормативне врегулювання, цифровізація та інституційна модернізація є необхідною передумовою для ефективної євроінтеграції України, розширення міжнародної мобільності громадян, а також розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Це зумовлює необхідність обґрунтування ефективних алгоритмів адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, особливо в умовах військової агресії росії, європейської інтеграції та потреби гармонізації українського законодавства із законодавством країн ЄС.

Незважаючи на наявність численних наукових робіт у галузі теорії права, питання щодо юридичних технологій підтвердження чинності документів у публічній і приватній сферах, які поєднують теоретичні положення із конкретними практичними потребами, залишаються фрагментарно вивченими. Відсутність системного підходу до зазначеної проблематики створює труднощі як у правотворчій, так і у правозастосовній діяльності, що призводить до появи значних розбіжностей між теоретичними положеннями і реальними правовими ситуаціями.

Зазначені положення підкреслюють актуальність та затребуваність обраної Р. В. Чередником теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми: «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266), а також у рамках плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» – «Право і держава ХХІ століття: генезис, сучасність, перспективи» на 2021–2025 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, викладені у дисертації, вирізняються належною мірою обґрунтованості, яка забезпечується як застосуванням комплексного методологічного інструментарію, так і глибоким теоретичним аналізом правових явищ, що перебувають у фокусі дослідження. Обґрунтованість висновків та рекомендацій дисертанта підтверджується послідовною логікою дослідження, точністю термінологічного апарату, належним рівнем узагальнення і критичного переосмислення наукових позицій.

Широке коло питань, пов'язаних із проблематикою підтвердження чинності документів у публічній та приватній сферах, розглянуто із

залученням вагомого науково-теоретичного підґрунтя. Серед авторів, на яких спирається дисертант, – провідні українські та зарубіжні дослідники, зокрема Дж. Агасі, Н. В. Атаманова, Д. Воткінс, Д. Галіган, О. С. Гиляка, Г. О. Головач, Т. В. Гончарук, С. Д. Гусарєв, М. В. Дзевелюк, Т. О. Дідич, В. В. Дудченко, В. В. Завальнюк, Л. І. Заморська, А. В. Званчук, М. Макконвілл, М. С. Мельникович, Ю. М. Оборотов, О. В. Пасечник, О. В. Петришин, П. М. Рабінович, Р. І. Радейко, М. В. Савчин, Д. І. Сіроха, К. Сміт, І. О. Соколова, С. Такема, С. Я. Фурса, Г. Харт, М. В. Цвік, В. М. Шаповал та інші. Особливої уваги заслуговують роботи Б. Дж. Гіббітса, Н. О. Левицької, Д. Г. Манька, І. І. Онищука, К. Трантера, І. Д. Шутака – при розробці вихідних засад юридичної техніки й технологій; а також праці Г. С. Дьомкіної, К. В. Ебботта, Т. В. Журенок, О. Я. Коваль, Р. Кеохейна, Е. Моравчика, С. Шлаусса – при вивченні особливостей легалізаційної діяльності.

У дисертації обґрунтовано, що попри наявність значного наукового доробку у сфері юридичної техніки, теорії нормотворення та легалізації, проблематика підтвердження чинності документів як різновиду легалізаційної діяльності досі не отримала належного всебічного аналізу, особливо в аспекті юридичних технологій. Звернення до приватно-правових аспектів цієї проблеми, що традиційно залишаються поза увагою більшості науковців, є важливим теоретичним і практичним кроком, зумовленим потребами сучасного міжнародного документообігу.

Так, сформульовані дисертантом положення, висновки і пропозиції спираються на глибокий аналіз джерельної бази, що відповідає вимогам до такого виду робіт.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складають сукупність методів, принципів та підходів, які застосовуються в сучасній юридичній науці. Обрані методи, принципи та підходи дозволили врахувати особливості об'єкта та предмета дисертаційного дослідження, всебічно розкрити поставлену мету та завдання. Задля виконання поставлених

завдань використовувався методологічний інструментарій із залученням різних теоретичних принципів, підходів і методів до предмета дослідження, що уможливило досягнути його в повному обсязі та з креативністю підійти до розгляду актуальних проблем.

Концептуальний рівень методології представлено принципами міждисциплінарності, плюралізму, інтерсуб'єктивності та додатковості, а також такими методологічними підходами, як антропологічний, герменевтичний, аксіологічний, діяльнісний, діалектичний і системний. Антропологічний підхід дозволив проаналізувати легалізацію як правову процедуру, орієнтовану на задоволення інтересів людей. Герменевтичний підхід відіграв ключову роль при інтерпретації нормативних і доктринальних приписів, а також в аргументації положень щодо наукової новизни. Аксіологічний підхід використовувався для перевірки відповідності правових актів сучасним ціннісним орієнтирам, а також для оцінки ефективності удосконалення юридичних технологій в умовах різних правових систем. Діяльнісний підхід зосередив увагу на функціональній реалізації права в реальних суспільних відносинах. Діалектичний підхід дав змогу виявити закономірності формування юридичних технологій у праві, а також розглядати підтвердження чинності документів як результат розвитку легалізаційної діяльності. Системний підхід уможливив розгляд предмета дослідження як цілісної системи взаємопов'язаних елементів.

До загальнонаукових методів належать індукція, дедукція, аналіз і синтез, аналогія, абстрагування, прогнозування. Індуктивний метод дав змогу дійти загальних висновків, дедуктивний – сформувати логічну структуру дослідження. Метод аналогії застосовувався при вивченні процедур легалізації у публічно- і приватно-правовій сферах. Абстрагування використовувалося для порівняння понять «юридична технологія» та «юридична техніка», метод прогнозування – для оцінки наслідків застосування правових рішень у сфері підтвердження чинності документів. Серед міждисциплінарних методів були задіяні соціологічний

та аксіоматичний. Соціологічний метод забезпечив урахування суспільних потреб у юридичній практиці, а аксіоматичний – сприяв формалізації правових конструкцій та оптимізації процедур. Спеціально-юридичні методи включали порівняльно-правовий, історико-правовий та формально-юридичний. Порівняльно-правовий метод використано для виявлення особливостей підтвердження чинності документів у правових системах різних країн. Історико-правовий – для аналізу становлення та розвитку інституту легалізації. Формально-юридичний – для чіткого розмежування досліджуваного предмета від суміжних понять.

Нормативною основою дослідження становлять: Європейська конвенція про скасування легалізації документів, складених дипломатичними агентами чи консульськими посадовими особами від 07.06.1968; Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 05.10.1961; Конституція України; норми Законів України, що регламентують процедури з підтвердження чинності документів («Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про вищу освіту», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» та ін.); Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» від 28.12.1992 №731; Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, схвалені Постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р. № 41; Наказ Міністерства юстиції України «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів в органах юстиції та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів» від 12.04.2005 № 34/5; Наказ Міністерства освіти і науки України «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту» від 05.05.2015 № 504 та інші нормативні акти вітчизняного й зарубіжного законодавства.

Емпіричною основою дослідження є міжнародна та вітчизняна політико-правова публіцистика, аналітичні матеріали, довідкові видання.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Виходячи з актуальності проблеми, автор чітко визначив мету дослідження та основні його завдання, які відображені у висновках дисертації та підтверджують, що завдання дослідження виконанні, а мета досягнута.

Винесені на захист положення характеризують роботу як ґрунтовне монографічне дослідження, виконане дисертантом самостійно.

Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням, яке присвячено юридичним технологіям підтвердження чинності документів у публічній і приватній сферах, яке здійснено з урахуванням її значної наукової та практичної ролі щодо обслуговування елементів механізму правового регулювання на всіх його стадіях.

Новизну дисертаційного дослідження утворюють важливі авторські положення, які мають теоретичне та практичне значення і серед яких слід відмітити наступні.

У дисертаційному дослідженні вперше в українській юридичній науці здійснено комплексний аналіз юридичних технологій підтвердження чинності документів у публічній і приватній сферах. Сформульовано поняття «юридичні технології спростування актів підтвердження чинності документу» як процедури, що здійснюється спеціальним суб'єктом у разі виявлення правових помилок або недотримання законодавчих вимог під час первинної легалізації, що призводить до втрати або обмеження раніше наданих прав. Запропоновано внести зміни до чинного законодавства України, зокрема до п. 9 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», для забезпечення правової визначеності у сфері посвідчення копій документів.

У межах дослідження вперше здійснено класифікацію юридичних технологій підтвердження чинності документів, яка охоплює: загальні

юридичні технології (концептуального, системно-юридичного, юридико-технічного оцінювання), спеціальні юридичні технології змістовного та формального аналізу документа, а також технології формалізації результатів перевірки чинності.

Обґрунтовано напрями розвитку відповідних процедур, зокрема: децентралізацію управління у цій сфері, впровадження електронних систем, актуалізацію приватно-правової компоненти, гармонізацію з міжнародними стандартами та нормативну деталізацію процедур з урахуванням юридичних технологій їх реалізації.

Дисертант обґрунтовано формулює концепцію легалізаційної діяльності як особливої форми юридичної діяльності, що реалізується спеціальними суб'єктами з публічно-правовими або приватно-правовими повноваженнями у сфері підтвердження чинності документів, підписів, печаток, штампів і статусу підписантів. У роботі справедливо зазначається, що така діяльність має на меті валідизацію юридичної сили документів як у межах національної юрисдикції, так і в міжнародному правовому просторі, що відповідає сучасним викликам цифрового документообігу та глобалізованої правової взаємодії (с. 53-54).

Варто відзначити аргументовану позицію дисертанта щодо співвідношення таких форм підтвердження чинності документів, як апостилювання та визнання іноземних документів про освіту. У дослідженні обґрунтовано, що апостилювання виступає складовим етапом загальної процедури визнання, спрямованим на перевірку автентичності документів, зокрема факту навчання та отримання освітнього документа. Зазначено, що визнання необхідне у більшості випадків, за винятком ситуацій, коли чинними є міжнародні угоди з конкретними державами або закладами освіти, що свідчить про глибоке розуміння автором нормативного механізму освітньої легалізації у транскордонному контексті (с. 113-114).

Підрозділи 3.1-3.3 присвячені ґрунтовному аналізу світового досвіду у сфері підтвердження чинності документів. Особливо актуальними є міркування щодо напрямів удосконалення процедур підтвердження чинності документів в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Зокрема, слушною є ідея щодо децентралізації системи управління у цій сфері, що сприятиме оперативності та доступності правової допомоги. Впровадження електронних систем дозволяє не лише автоматизувати процес підтвердження, а й посилити рівень юридичної визначеності в умовах цифрової трансформації. Гармонізація із міжнародними стандартами та актуалізація приватно-правової сфери в контексті легалізації документів підтверджує стратегічну орієнтованість дослідження на інтеграцію у глобальний правовий простір (підрозділ 3.3.).

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його результатів у кількох ключових напрямках. Зокрема, у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку теоретичних підходів до легалізації як правової процедури та осмислення сутності юридичних технологій у публічному й приватному праві. У сфері правотворчості – при удосконаленні законодавчих актів, що регламентують процедури підтвердження чинності документів, з метою забезпечення їхньої правової визначеності та ефективності. У правозастосовній площині напрацювання дисертанта можуть бути використані уповноваженими суб'єктами під час здійснення процедур легалізації, зокрема в аспекті визнання, перевірки автентичності та юридичної сили документів. Крім того, матеріали дослідження мають значну цінність для освітнього процесу – зокрема, при викладанні дисциплін «Загальнотеоретична юриспруденція», «Порівняльне правознавство», «Методологія юриспруденції», «Юридична техніка й технології», «Легалізація у правовій сфері», а також під час підготовки навчальної та методичної літератури.

Основні положення і висновки дисертації знайшли своє відображення в 5 статтях, опублікованих у наукових фахових періодичних виданнях з

юридичних наук (одна з яких – у зарубіжному фаховому виданні), а також у 3 тезах доповідей на міжнародних (1 науковій та 2 науково-практичних) конференціях.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення проведеного дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження. Належно оцінюючи позитивні моменти роботи Р.В. Чередника, необхідно вказати і на наявність дискусійних чи таких, що потребують додаткової аргументації положень.

1. У першому Розділі дисертаційного дослідження дисертантом обґрунтовано, що юридичні технології спростування актів підтвердження чинності документів становлять складову правового механізму забезпечення юридичної визначеності та законності у сфері легалізаційної діяльності. Визначено, що такі технології охоплюють системну процедуру ідентифікації змістовних і процедурних дефектів легалізаційних актів, результатом якої може бути їх скасування або внесення змін. У роботі наголошено на необхідності нормативного закріплення техніко-юридичних інструментів легалізаційної діяльності як у публічно-правовому, так і в приватно-правовому вимірах (с.71). У зв'язку з цим доцільно поставити питання: які саме механізми нормативного та процедурного характеру можуть забезпечити ефективну імплементацію юридичних технологій у сфері спростування легалізаційних актів в умовах цифровізації, та яким чином варто нормативно врегулювати вимоги до професійної компетентності суб'єктів, уповноважених на здійснення таких процедур?

2.У Розділі 2 автор вказує на те, що підтвердження чинності документів охоплює сукупність юридичних технологій, таких як перевірка відповідності документа міжнародним і національним правовим актам, а також валідність електронних підписів, печаток та цілісності електронних

документів (с. 128). У роботі слушно акцентовано на застосуванні цих технологій у різних правових системах, з урахуванням їх нормативних і процедурних особливостей. Це актуалізує питання про те, яким чином адаптація юридичних технологій підтвердження чинності документів до вимог конкретної правової системи може забезпечити правову визначеність в умовах глобалізованого документообігу, і які критерії мають визначати доцільність використання тієї чи іншої процедури в національній юрисдикції?

3. Як вказується в дослідженні, процедури підтвердження чинності документів можуть реалізовуватись не лише публічними, але й приватними суб'єктами, які наділені відповідними функціональними повноваженнями. Така делегація свідчить про зростання ролі корпоративної відповідальності у забезпеченні автентичності документів і відповідає загальній тенденції правової децентралізації в країнах із системами загального права (с.183-184). У зв'язку з цим постає питання: які правові механізми контролю та гарантії ефективності можуть бути запроваджені у процесах підтвердження чинності документів приватними суб'єктами?

Висловлені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер, і тому істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Чередника Романа Вікторовича.

Основні положення дисертації обговорювались на засіданнях кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», а також на всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Загальний висновок та оцінка дисертаційного дослідження. Дослідження тексту роботи дозволяє констатувати відсутність порушень вимог академічної доброчесності та порушень інших вимог до наповнення і оформлення наукових робіт. На використані джерела інформації, ідеї та концепції належним чином оформлено посилання.

Тема дисертаційного дослідження Чередника Романа Вікторовича є актуальною, сформульовані положення, пропозиції і висновки автора раціональні, самостійні, аргументовані, мають наукову новизну. Рівень виконання наукової роботи свідчить про належне виконання вимог, що висуваються до робіт такого рівня.

Виходячи із наведеного слід зазначити, що дисертаційне дослідження за своєю актуальністю, новизною та вирішенням проблем дослідження, теоретичним рівнем та практичною корисністю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів, повністю відповідає науковій спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень та вимогам п. 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., № 567 (зі змінами), Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами), а її автор – Чередник Роман Вікторович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент

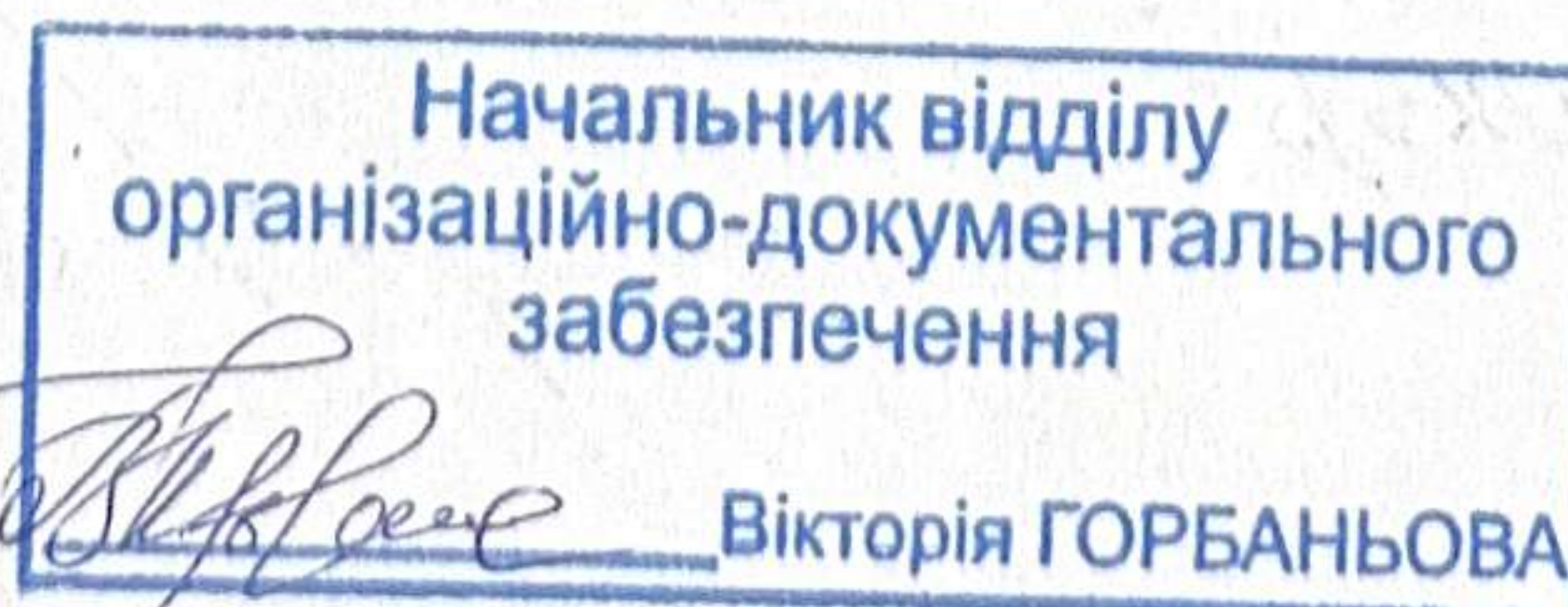
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін Міжнародного гуманітарного
університету

Наталя АТАМАНОВА

Підписе завідувач

07.08.2025